Година I. Априлъ Книжка I.

РОДОПСКИ ПРЕГЛЕДЪ

ДВУМЕСЕЧНО ИЛЮСТРОВАНО СПИСАНИЕ
ЗА МИНАЛОТО НАСТОЯЩЕТО И БѪДАШЕТО НА РОДОПИТѢ

Вмѣсто програма.

Нуждитѣ на времето наложиха да се обадимъ и ние — жителитѣ на Родопа, да се обадимъ и то обединени около залъка на утрешния день.

Ние сме и ще бѫдемъ скромни. Дàли сме и ще дадемъ за отечеството, каквото трѣбва, но нашитѣ жизнени сили изчезватъ: ние обѣдняваме и гинемъ, често пѫти сѣдаме на софрата само съ черъ хлѣбъ.

Дано не дочакаме положението отъ преди години, когато отъ красивото ахѫ-челебийско гладни и боси жени преминаваха стотина и повече километри за да отидатъ въ Пловдивското поле да просятъ жито!

Родопа, красивата и богата Родопа бѣднѣе. Макаръ, че въ пазвитѣ си тя крие неоценими богатства, макаръ, че плещитѣ ѝ сѫ усѣяни съ вѣковни гори, но родопци отъ всички кѫтчета умиратъ отъ лишения и бѣднотия въ богатитѣ Родопи, откъснати отъ свѣта еднажъ за винаги, щомъ порой дойде, щомъ снѣгъ завали.

Но ние не трѣбва да губимъ надежда. Съ християнско смирение и постоянство ще трѣбва да си помогнемъ, ще трѣбва да работимъ за да дочакаме скоро деньтъ, когато желѣзницата съ своята свирка, ще наруши този мъртвешки сънь, въ който сме заспали. И ще ни даде повече радости въ живота. Дано, това не е само мечта!

* * *

Духовнитѣ богатства на родопското население, благодарение на редъ преодолими причини, сѫ останали скрити подъ голѣмъ слой отъ нехайство, дълги войни и последицитѣ отъ тѣхъ и рискуватъ да бѫдатъ затрупани и скрити еднажъ за винаги за насъ и поколенията.

Време е вече да си спомнимъ за нашата народна поезия, нравитѣ, обичаитѣ и скѫпото отдавна минало и да го използуваме дорде то не си е заминало, дорде не е покрито съ прахътъ на неизвестностьта, съ която тъй лесно се помиряваме.

Затова, съ общи усилия, съ силна любовь къмъ Родопа ще трѣбва да вървимъ напрѣдъ и само напрѣдъ.

Редакцията

Родопа.

Безкраенъ океанъ отъ волно разпилѣни
Планини, чукари — върхове гигантски!
Родопа! Майко наша, пленителна и мила
Коя душа родопска тебъ не е любила?

Кое сърце не трепва, коя душа не знае
Твойтѣ ласки мили? Отъ кого си скрила!
Твойта дивна пѣсень, кого не е приспала
И въ зли неволи спокойствие е дала!

Ти бѣ въ вѣковетѣ тъмни и далечни
Утѣха за слаби и блѣнъ за юнаци,
Честна, непокорна, горда и засмѣна
Съ сѫщитѣ одежди, въ сѫщата премѣна.

Ти животъ си дала и на великани,
Люляла си ги съ пѣсни въ твоитѣ балкани,
Момчила, Иванко и Славе войвода
Ти си закърмила да мратъ за свобода.

И тѣ сѫ живѣли, живѣятъ и днеска
Въ твойтѣ шубраци-зиме и лѣте —
Често се вестяватъ — съ бурята другари,
Ту на Карлъкъ страшни, ту пъкъ на Персенка.

Безкраенъ океанъ отъ волно разпилѣни
Богатства не смѣтни — . . . мѫки и страдан'я
Родопа! Майко наша пленителна и мила
Коя душа родопска тебъ не е любила?

Н. Хвойненски.

Златото на Родопитѣ.

Златото звучи тъй съблазнително за човѣшкото ухо! И, навѣрно читательтъ веднага ще реши: златото на Родопитѣ ще сѫ голѣми рудни находища тамъ.

Да, само въ централнитѣ Родопи една площь отъ хиляди квадратни километра открива руднични галерии отъ Римско време и отъ срѣднитѣ вѣкове. Петь околии тукъ сѫ рудничарски: Станимашка, Пашмаклийска, Егри Деренска, Дарж Деренска и Ксантийска. За да се види, колко сѫ богати нѣкои рудни находища въ тѣзи околии, доста е да се знае следното: доходна е (удобна за експлоатиране) една галенитна жила само отъ 30 с. м. дебелина; а въ Боево, Шаренка и Паласъ руднитѣ жили сѫ три метра дебели!

И все пакъ златото на Родопитѣ не е въ тѣзи просторни и феноменално богати рудни находища . . .

А! — ще се удиви читательтъ. И, навѣрно веднага ще реши: тогава златото на Родопитѣ ще се крие въ дѣвственитѣ гори на Дьовленско!

Да, и това е приемливо: то сѫ стотици хиляди декари лѣсове съ вѣковни иглолистни дървета! Рудницитѣ кога да е биха се изчерпили, а тези лесове, при разумно експлоатиране представятъ вѣченъ многомилионенъ националенъ доходъ.

Да. А все пакъ златото на Родопитѣ не сѫ нито множеството богати рудници, нито просторнитѣ и вѣковни гори!

Не търся да изненадамъ и да удивя читателя: искамъ само внушително да изразя една своя мисъль, която съмъ проучилъ и въ която съмъ се затвърдилъ презъ много години систематиченъ трудъ.

Златото на Родопитѣ е човѣшкиятъ материалъ (населението) въ Рупчосъ и Ахж-Челеби (Чепеларско и Пашмаклийско).

Голѣмиятъ географъ на нашето време Еличе Реклю разви една основна мисъль въ съчинение отъ 20 тома „Човѣкътъ и Земя“, а именно: потеклото на кланове, племена и народи иде отъ високитѣ планини.

Въ благодатнитѣ долини по цѣлото земно кълбо човѣшкиятъ поминъкъ е лесенъ. И населението тукъ се сгъстява,

градове се разрастватъ, натрупватъ се голѣми богатства, а всичко това води и своитѣ неизбежни последствия: разкошъ, мързелъ болести и чужди грабителски нешествия.

Така периодично благодатнитѣ низини се обезлюдяватъ и после постепенно, пакъ се населяватъ — отъ кѫде?

Еличе Реклю заключава: кѫдето е главата на водитѣ въ една страна, тамъ е и родоначалието на народа, който населява тази страна.

Когато благодатнитѣ низини биватъ обхванати отъ тежка епидемия (чума, холера) или биватъ залѣни отъ грабителско нашедствие, населението тръгва да бѣга. И разбира се, спасяватъ се и оцѣляватъ, обикновено най-здравитѣ, най-якитѣ, най-жизнеспособнитѣ.

Да проследимъ тѣзи периодични случаи. Настѫпила е паника въ низинитѣ (моръ или грабителско нашествие) и хората сѫ хукнали да бѣгатъ. Но кѫде? Къмъ планинитѣ, разбира се. А какъ? Съ голи рѫце ли? Не: ще се натовари дребната челѣдъ, ще се струпа най необходимото на превозъ (коли, товаренъ добитъкъ), а ще се поведатъ и крави, овце, кози — какъ инакъ?

Прочие, ще се образуватъ бѣжански „гьочеве„ (това поне ние българитѣ въ нашата злополучна земя, познаваме много добре!) И ще се повлекатъ къмъ планинитѣ. Но какъ, направо къмъ урвитѣ и скалитѣ ли? Не, нали? Ще търсятъ пѫтища.

А пѫтищата въ планинитѣ се чертаятъ отъ рѣкитѣ които изтичатъ отъ тѣзи планини.

Само завоевателитѣ римляни сѫ измѣняли естествената мрежа на пѫтни съобщения; въ планинскитѣ области: тѣ сѫ прокарвали пѫтища по билата на планинитѣ. Но то е било у тѣхъ военна стратегия: пѫтищата по планинскитѣ билà сѫ по-кѫси, при това сѫ запазени отъ пороитѣ и отъ внезапни нападения, каквито сѫ възможни по рѣчнитѣ тѣснини.

Бѣжанскитѣ гьочове ще се струпатъ прочие, изъ кривулнитѣ пѫтища по рѣчнитѣ тѣснини. Тѣ ще бѫдатъ разбира се, преследвани отъ напастьта (моръ или грабители). И ще бѣгатъ пакъ — все нагоре, по рѣката. до . . . до изворитѣ й, разбира се, какъ инакъ?

Ако обаче напастьта ги догони и тамъ, то разреденитѣ вече бѣжански гьочове съвсѣмъ ще се разбиятъ нали? Осталитѣ живи ще юрнатъ голи, боси (гладни и жедни) по заснѣженитѣ скали и гребени . . .

Ето, тази е вѣчно повтаряната история въ живота на човѣшкия родъ.

Нареченскитѣ бани, Люти-долъ и издигащитѣ се надъ него скали — Зареница, Историческа крѣпость.

Споредъ изследванията на г. Д-ръ Инж. Ас. Азмановъ, радиактовностьта на „Соленото изворче“ близо до банитѣ има 1130 еманъ/л. а Солу-Дервентъ, смѣтана за първа по радиоактивность има 582 еманъ/л. Значи „Соленото изворче“ има най-голѣма радиоактивность въ България.

Но да продължимъ. Напастьта е минала, оцѣлѣлитѣ хора по планинскитѣ пущинаци сѫ се поуспокоили. После? Ще слѣзатъ ли тѣ веднага въ низинитѣ? Пази Боже — паренъ каша духа! Хората все още ще бѣгатъ единъ отъ другъ и ще заселватъ раздалечени колиби. И ще потекатъ години на колибарски животъ — въ полугладъ и дивотия.

Животътъ въ високитѣ планини е суровъ, но затова е здравословенъ. Колибитѣ тамъ ще се сгъстятъ, ще се навжди поколение, планината ще стане „тѣсна“: хората ще

почнатъ да слизатъ надоло. Но какъ? Пакъ съ бѣжански гьочове ли? Не, разбира се. Е, тогава какъ тѣ ще вървятъ надоло: пакъ по рѣчнитѣ тѣснини ли или по урви и скали?

Ще търсятъ хората пакъ рѣчнитѣ тѣснини. И не вече, защото тѣ чертаятъ пжтищата за съобщение въ планинитѣ. Сега „горянитѣ“ колибари нѣматъ още нужда отъ пжтища (даже ги отбѣгватъ: по тѣхъ иде всѣка напасть отъ полето!) Ще търсятъ хората рѣчнитѣ тѣснини не и за водата — тъй необходима за самитѣ тѣхъ и за добитъка имъ. Не.

Сжстенитѣ колибари по високитѣ планини ще трѣбва да прислѣзатъ надоло за да търсятъ поминъкъ. А той е пакъ край рѣкитѣ. Тѣ често менятъ леглото си, а и често приииждатъ, да заливатъ и изравнятъ край брѣговетѣ се благодатна за обработване земна площь. Ето, това е, което снема сжстеното по високитѣ планини население. То е доста подивѣло вече, плаши се отъ пжтища и низини, та си постройва колиби пакъ по скали и скрити урви.

Но окото му е въ работната земя край рѣката. И скрититѣ му колиби сж нѣкжде наблизо...

Ето така бавно съ течение на времето, край рѣчнитѣ тѣснини се сничватъ селца, разрастватъ се, прислигчатъ все по-надоло и заливатъ най-после полето, та строятъ пакъ градове, трупатъ богатства и дочакватъ нова напасть — моръ или грабителско нашествие.

Накжсо: високата родопска околия Аккж-Челеби (пашмаклийско) обхваща зачайнитѣ три глави на вода, които образуватъ голѣмата рѣка на Родопитѣ Арда. А смежната Рупчоска околия, която се прилива съ Ахж-Челеби безъ мжченъ преходъ, обхваща Чепеларскитѣ води („Чепелери“ е арабска дума и означава „извори“), които образуватъ голѣмата и буйна рѣка на севернитѣ Родопи — Станимашката Чая.

Ето тѣзи две рѣки сж създали това гжсто, здраво и старинно българско население въ Ахжчелеби и Рупчосъ. И то е било презъ вѣковетѣ на турското робство, а е и днесъ истинското злато на Родопитѣ.

Допжти ще проследя, какъ е дошло това население по тѣзи високи околии, какъ се е то сгжстило тамъ (създало си е комай едно до друго цвѣтущи селца — градове), какво е днешното му състояние и каква е цѣната на това население за утрешното бждаще на нашия народъ.

Антонъ Страшимировъ.

Стопанското значение на централно-родопската ж. п. линия Станимака—Чепеларе—границата.

Сега, когато поради настоятелното искане на полското правителство, въпросътъ за направата на желѣзопжтенъ мостъ надъ Дунава, който да свързва Ромъния съ България, за да могатъ стокитѣ на Полша и Ромъния да иматъ най-прѣкия пжть къмъ Бѣлото море, въпросътъ за направата на централно-родопската желѣзопжтна линия неизбежно се налага и чака своето правилно и скорошно разрешение.

Впрочемъ, нуждата отъ построяване на една желѣзопжтна линия, която да свързва дунавската равнина презъ Троянъ, Карлово, Пловдивъ и по права линия съ Бѣломорието, много отдавна е съзнавана и правилно оценявана и затова въ голѣмия планъ за постройката на желѣзопжтната мрежа въ страната прокарана съ законъ, тази линия е предвидена.

Правени сж проучвания съ нейната постройка и мѣстата презъ които тя ще трѣбва да мине, сж се занимавали не веднажъ наши виши учреждения и институти. И до колкото сведенията ни се простиратъ, винаги се е идвало до заключението, че тази линия ще трѣбва да пресече централнитѣ Родопи по дефилето Станимака—Чепеларе—Устово—границата.

Множество преимущества отъ технически, стопански, стратегически и др. има това дефиле и затова и въ самия законъ тамъ е предвиденъ да стане и строежа на тази линия.

Поради една случайность, преди нѣколко години, изникна въпроса — може ли тази желѣзопжтна линия, вместо по дефилето Станимака—Чепеларе, да мине по течението на Вжча и отъ Дьовленъ да завие по направление къмъ Пашмакли?

Трѣбва да отбележимъ, че този въпросъ, споредъ насъ се яви изключително въ връзка съ възможностьта да се осѫществи експлоатацията на горитѣ въ дьовленско на концесионни начала.

Мнозина държавници и общественици, които иматъ съзнанието отъ необходимостьта за неотложната нужда отъ прокарването на тази желѣзопѫтна артерия и знаейки отъ друга страна, че държавата ни не би могла, за сега, да извърши постройката отъ своя бюджетъ, счетоха, че е удобно, при всичкитѣ недостатъци които се предвиждатъ да има прокарването на линията по Вѫча, да се използува случая, концесионера да построи тази линия до Дьовленъ, а отъ тамъ нататъкъ да продължи държавата строежа на свои средства. Така проекта ставаше по-възможенъ и по-скоро реализуемъ.

По това време упорито се поддържаше отъ извѣстни среди и легендата, че въ дьовленско има борови и елови гори, че годишно ще се получава единъ етатъ надъ 200,000 куб. м. дървенъ строителенъ материалъ и че, следователно, една държавна и строителна необходимость е да се приеме и възложи на концесионера постройката и на желѣзопѫтната линия.

Знае се презъ какви перипети мина тази горска концесия. Тя не се осѫществи. Защо? — Това и до днесъ за мнозина остана неизяснено. Едно е установено, обаче безспорно — 200-тѣ хиляди кубика годишенъ етатъ е било само една легенда, едно умишлено надуване на цифритѣ и изнасилване на действителностьта, което, заинтересованитѣ концесионери разбраха и се видѣха принудени, макаръ и съ голѣми жертви за себе си, да се откажатъ отъ предприятието. Компетентни лица изчисляватъ годишниятъ етатъ отъ дьовленскитѣ гори не повече отъ 50 до 60 хиляди куб. метра а това количество въ никой случай не може да оправдае разходитѣ и жертвитѣ за една желѣзопѫтна линия, нито пъкъ може да даде материали за едно въ по-голѣмъ мащабъ рентабилно предприятие.

Следъ като концесията се провали, много естествено е, съ това се изостави и самата идея за единъ възможенъ строежъ на желѣзопѫтната линия по дефилето на Вѫча.

Но намиратъ се и днесъ заинтересовани лица, които

не заставатъ на една обективна преценка на фактитѣ и даннитѣ и които се опитватъ, тъй нѣкакъ, по инерция да поддържатъ тази последня теза, безъ да държатъ смѣтка, че ако би успѣло тѣхното дѣло, това ще има страшно тежки да не кажемъ гибелни последици за държавно-стопанскитѣ интереси на страната.

* * *

Ще оставимъ на други, съ компетентность лица, да си кажатъ думата до колко такава една линия, минаваща паралелно на границата надъ Дьовленъ и въ близко съседство съ нея, е издържана отъ стратегическо гледище и има ли дефилето на Вѫча нѣкакви технически преимущества предъ това на чепеларската рѣка. Тия въпроси, впрочемъ, ще намерите обстойно разгледани въ книгата на нашия отличенъ познавачъ на Родопа, г. Ст. Н. Шишковъ подъ заглавие „Централна презродопска желѣзница и презъ кѫде да се прокара“.

Нашата задача тукъ е по скромна: да набележимъ въ общи линии голѣмото стопанско значение което има централно—родопската желѣзопѫтна линия и стопанскитѣ предимства които има строежа на тази линия по дефилето Станимака—Чепеларе и отъ тамъ Устово—границата, предъ това на Вѫча.

Достатъчно е да се хвърли единъ погледъ на картата, за да се види, че докато дефилето на чепеларската рѣка къмъ гръцката граница е една почти права линия, това на Вѫча има до Дьовленъ права посока, а отъ тамъ се пречупва почти подъ правъ ѫгълъ, и върви паралелно на гръцката граница по направление къмъ Пашмакли—Устово. Ако веземемъ точкитѣ Пловдивъ, Устово, Дьовленъ, ще имаме единъ правоѫгъленъ-триѫгълникъ на който линията Пловдивъ—Станимака—Чепеларе—Устово представлява хипотенузата, а Пловдивъ—Дьовленъ—Устово сѫ катетитѣ. И за това линията по дефилето на Чепеларската рѣка отъ Станимака до Устово има дължина 85 километра, когато линията Гара Кричимъ—Дьовлемъ—Устово, по Вѫча, има дължина 117 километра, т. е. съ 32 килом. въ повече.

Това обстоятелство, подържано на първо мѣсто, ни дава основание веднага да посочимъ на две голѣми пре-

Трѣбва да отбележимъ, че този въпросъ, споредъ насъ се яви изключително въ връзка съ възможностьта да се осѫществи експлоатацията на горитѣ въ дьовленско на концесионни начала.

Мнозина държавници и общественици, които иматъ съзнанието отъ необходимостьта за неотложната нужда отъ прокарването на тази желѣзопѫтна артерия и знаейки отъ друга страна, че държавата ни не би могла, за сега, да извърши постройката отъ своя бюджетъ, счетоха, че е удобно, при всичкитѣ недостатъци които се предвиждатъ да има прокарването на линията по Вѫча, да се използува случая, концесионера да построи тази линия до Дьовленъ, а отъ тамъ нататъкъ да продължи държавата строежа на свои средства. Така проекта ставаше по-възможенъ и по-скоро реализуемъ.

По това време упорито се поддържаше отъ извѣстни среди и легендата, че въ дьовленско има борови и елови гори, че годишно ще се получава единъ етатъ надъ 200,000 куб. м. дървенъ строителенъ материалъ и че, следователно, една държавна и строителна необходимость е да се приеме и възложи на концесионера постройката и на желѣзопѫтната линия.

Знае се презъ какви перипети мина тази горска концесия. Тя не се осѫществи. Защо? — Това и до днесъ за мнозина остана неизяснено. Едно е установено, обаче безспорно — 200-тѣ хиляди кубика годишенъ етатъ е било само една легенда, едно умишлено надуване на цифритѣ и изнасилване на действителностьта, което, заинтересованитѣ концесионери разбраха и се видѣха принудени, макаръ и съ голѣми жертви за себе си, да се откажатъ отъ предприятието. Компетентни лица изчисляватъ годишниятъ етатъ отъ дьовленскитѣ гори не повече отъ 50 до 60 хиляди куб. метра а това количество въ никой случай не може да оправдае разходитѣ и жертвитѣ за една желѣзопѫтна линия, нито пъкъ може да даде материали за едно въ по-голѣмъ мащабъ рентабилно предприятие.

Следъ като концесията се провали, много естествено е, съ това се изостави и самата идея за единъ възможенъ строежъ на желѣзопѫтната линия по дефилето на Вѫча.

Но намиратъ се и днесъ заинтересовани лица, които не заставатъ на една обективна преценка на фактитѣ и даннитѣ и които се опитватъ, тъй нѣкакъ, по инерция да поддържатъ тази последня теза, безъ да държатъ смѣтка, че ако би успѣло тѣхното дѣло, това ще има страшно тежки да не кажемъ гибелни последици за държавно-стопанскитѣ интереси на страната.

* * *

Ще оставимъ на други, съ компетентность лица, да си кажатъ думата до колко такава една линия, минаваща паралелно на границата надъ Дьовленъ и въ близко съседство съ нея, е издържана отъ стратегическо гледище и има ли дефилето на Вѫча нѣкакви технически преимущества предъ това на чепеларската рѣка. Тия въпроси, впрочемъ, ще намерите обстойно разгледани въ книгата на нашия отличенъ познавачъ на Родопа, г. Ст. Н. Шишковъ подъ заглавие „Централна презродопска желѣзница и презъ кѫде да се прокара“.

Нашата задача тукъ е по скромна: да набележимъ въ общи линии голѣмото стопанско значение което има централно—родопската желѣзопѫтна линия и стопанскитѣ предимства които има строежа на тази линия по дефилето Станимака—Чепеларе и отъ тамъ Устово—границата, предъ това на Вѫча.

Достатъчно е да се хвърли единъ погледъ на картата, за да се види, че докато дефилето на чепеларската рѣка къмъ гръцката граница е една почти права линия, това на Вѫча има до Дьовленъ права посока, а отъ тамъ се пречупва почти подъ правъ ѫгълъ, и върви паралелно на гръцката граница по направление къмъ Пашмакли—Устово. Ако веземемъ точкитѣ Пловдивъ, Устово, Дьовленъ, ще имаме единъ правоѫгъленъ-триѫгълникъ на който линията Пловдивъ—Станимака—Чепеларе—Устово представлява хипотенузата, а Пловдивъ—Дьовленъ—Устово сѫ кателитѣ. И за това линията по дефилето на Чепеларската рѣка отъ Станимака до Устово има дължина 85 километра, когато линията Гара Кричимъ—Дьовлемъ—Устово, по Вѫча, има дължина 117 километра, т. е. съ 32 килом. въ повече.

Това обстоятелство, подържано на първо мѣсто, ни дава основание веднага да посочимъ на две голѣми пре-

димства отъ стопанско естество въ полза на дефилето Станимака—Чепеларе—Устово. Първо, строежа на линията, поради това, че ще е съ 32 килм. по кжса, ще струва на държавата несравнено по-ефтино. И второ — трафика. Централно-родопската желѣзопжтна артерия ще има да задоволява не само мѣстни стопански нужди на селищата, презъ които тя ще мине, но тя ще трѣбва да представлява отъ себе си възможното най-кжсо растояние между Дунава — Пловдивъ—Бѣлото море, за да може съ това да привлече трафика на всички стоки, както Полша и Ромъния ще искатъ да изнесатъ къмъ Бѣлото море. Никой другъ пжть не ще даде по износенъ трафикъ Разтоянието отъ Пловдивъ до бѣломорската равнина ще бжде почти колкото това между Пловдивъ и София За 5—6 часа ще може да се отиде въ Ксанти. Произведенията на нашитѣ две плодородни равнини — Дунавската и Тракийската, ще намерятъ своя широкъ и естественъ пазаръ. Строежа на една желѣзопжтна линия се извършва винаги съ огледъ на неината рентабилность. А не подлежи на никакво съмнение, че тази линия ще бжде една отъ най-рентабилнитѣ, защото тя, неминуемо и въ най-скоро време, ще бжде артерията, по която ще има да се превозватъ не само стокитѣ, произвеждани отъ нея, но и на тия държави стоящи на северъ отъ България, които търсятъ да отидатъ къмъ Бѣлото море по най-кжсия пжть.

И тъкмо за това когато днесъ се слага на разрешение въпроса за постройката на мостъ върху Дунава, които да свърже Ромъния съ България, самъ по себе си иде да се наложи и въпроса за постойката на желѣзопжтната линия Станимака—Чепеларе—Устово—границата.

Знае се, че населението отъ сегашниятъ пашмаклийски окржгъ имаха своето препитание почти изключително отъ Бѣломорието. Това сж абаджии, шивачи, бакърджии, калайджии, зидари, дребни търговци, които работѣха изъ селата и градоветѣ на Бѣломорието и островитѣ и отъ тамъ черпѣха прехраната за семеиствата си. Друга часть — цѣли села, като Долно Дерекьой, Горно Дерекьой, Чокманово, Лѣвочаво, дьовленскитѣ села и др. имаха много бройни стада дребенъ и едъръ добитъкъ, който зимуваше въ топлитѣ райони на Бѣломориено а лѣте използуваше обширнитѣ и буйни пасища по гжнкитѣ и върховетѣ на Родопа.

Следъ като Гърция обсеби тия мѣста и откжсна родопчани отъ равнината на Бѣлото море, населението въ този край — новитѣ земи, както ги наричаме — остана безъ поминъкъ и въ едно страшно бедствено положение. Дългъ неотложенъ, дългъ повелителенъ лежи върху нашата държава, да се загрижи и облегчи съ нѣщо положението на тия десятки хиляди нови български граждани.

Бедната, загриженость и отчаяние ще срещнете на всѣка крачка въ тия инъкъ тъй красиви и величествени родопски гори и хълмове. Надеждата, че ще дойде день, когато покрайнинитѣ на топлото море ще станатъ отново достжпни за тѣхъ и тѣхнитѣ стада, не ще ги нахрани. Днесъ тѣ гладуватъ а стадата имъ измрѣха. И не виждатъ една ржка — ржката на Държавата — Майка, която да имъ се протегне да имъ помогне и ги избави отъ това бедствено положение въ което, не по своя вина, сж изпаднали.

А богатъ е този край съ подземни и надземни богатства. Тукъ до сега сж открити и въ малъки размѣри се разработватъ едни отъ най-богатитѣ у насъ ценни метални мини. Достатъчно е да споменемъ минитѣ въ среброто. до с. Манмахала, тия въ Паласъ, Маданъ Петково, мината на П. Генадиевъ, голѣмитѣ залежи на азбестъ, открити напоследъкъ, каменни вжглища и др. Но всичко това стои неизползувано, мѣстата сж далече отъ пазаритѣ и недостжпни. Само една желѣзопжтна линия до тѣхъ ще ги оживотвори, ще направи да закипи и въ тѣхъ работа, трудъ и ще даде прехрана не само на мѣстното население, но още и на хиляди други семейства, които днесъ не намиратъ приложение на своя трудъ въ нашата индустрия.

Тукъ, по специално, пашмаклийско, има всички налични условия за установяването и развитието на текстилна индустрия.

Населението отъ цѣлата тази область до неотдавна се занимаваше съ обработването на аби и шаеци. На лице е и изобилна водна енергия, коятв сега стои неизползувана.

Центрелна Родопа крие въ себе си и друго голѣмо богатство, което пакъ по липса на съобщения, не е достатъчно използувано. Това сж еловитѣ и борови гори. Една желѣзница ще ги направи достжпни. Нашия вжтрешенъ пазаръ ще бжде скоро напълно задоволенъ отъ дървенъ строите-

ленъ материалъ. Нещо повече, поради ефтиния му превозъ до пазарнитѣ мѣста, той ще може да се изнася и вънъ отъ България, гдето по своето качество и конкурентна цена, ще измѣсти доставения до сега ромънски и шведски материалъ. Това отъ гледище на националното ни стопанство е отъ голѣмо значение. Когато нашитѣ жита вече не сѫ единъ надежденъ артикулъ за износъ, дървенитѣ ни строителни материали, изнесени въ Гърция, Турция и др. биха не малко подпомогнали нашия търговски балансъ.

Жертвитѣ, които ще има да направи държавата за постройката на Централно-Родопската желѣзница, безспорно, ще бѫдатъ голѣми, особено при днешното тежко финансово положение въ което се намираме. Не бива, обаче, да се забравя, че това не ще е единъ консумативенъ разходъ и че всичко дадено за тази цѣль, скоро ще открие нови и богати източници за националното ни стопанство и държавата ни ще бѫде отъ това многократно възмездена.

* * *

Отбелезахъ по-горе, че ако тази желѣзопѫтна линия се построи по дефилето Станимака — Чепеларе — Устово, ще струва сравнително много по евтино, защото ще бѫде съ 32 клм. по кѫса. Независимо отъ това тя ще мине презъ селища, които чувствително ще могатъ да подпомогнатъ строежа, било съ пари, които ще предвидятъ въ бюджетитѣ си, било въ доставяне на материали, било най-сетае, въ работа. До като при района Станимака — Чепеларе — Устово, на всѣки километъръ се падатъ средно по 276 жители, по протежението на Вѫча имаме не километъръ желѣзопѫтна линия само по 195 жители*). По първото дефиле желѣзницата ще има да обслужва едно население близо три пѫти помногобройно и сравнително много по издигнато, когато по дефилето на Вѫча има тукъ-таме малки селища и колиби, населени изключително отъ бедни и незасѣгнати отъ никаква култура помаци. Много естествено е при постройката, държавата да намѣри една много по широка и ефикасна подкрепа отъ населението по Чепеларската рѣка, отколкото отъ

*) Цифритѣ сѫ взети отъ цитираната книга на г. Ст. Н. Шишковъ.

това по Вѫча. А това е отъ особено значение при днешното финансово затрудение на държавата.

По този пѫть — Чепеларската рѣка — лежи Бачковския монастиръ, кѫдето ежегодно идватъ на поклонение отъ всички крайща на стравата хиляди поклоници. По-горе, по течението на рѣката се намиратъ Нареченскитѣ минерални бани, които сѫ модернизирани отъ Пловдивската окр. п. комисия, и заематъ по своето радиактивность първо мѣсто въ България и гдето, при всички неудобства по пѫтуването, и днесъ големъ брой болни отъ стомашни, нервни и др. болести, търсятъ и намиратъ тукъ своето излѣкуване. На десеть километра отъ банитѣ на югъ, по течението на рѣката, е разположена Хвойненската кутловина. Тукъ сѫ хубавитѣ планински села: Хвойна, Павелско, Малево, Орѣхово. Има въ тази кутловина идеални условия за развитието на овощарство и лозарство и при една желѣзница, която би улеснила износа на тия произведения, населението ще намѣри едни сигурни източници на поминъкъ, които прибавени къмъ тютюневата култура, която тукъ вирѣе и експлоатирането на горитѣ, което ще се улесни и засили, ще се създаде голѣмо благосъстояние на това трудолюбиво население, което сега изнемогва.

Казахме и по-горе, че тукъ стоятъ вече открити и очакващи една засилена и предприета въ широкъ масщабъ експлоатация на минитѣ и среброто въ Маданъ, Паласъ и тази на Пав. Генадиевъ. Една желѣзница веднага ще направи рентабилца тази експлоатация и тукъ ще намѣрятъ прехрана стотици а, може би, и хиляди семейства. Минитѣ, които въ този край изобилствуватъ, ще измѣнятъ основно стопанския битъ на населението въ центр. Родопа. Голѣмата маса планинци, които следъ откъсването на бѣломорието, стоятъ смутени, съ скръстени рѫце и гладуватъ, ще намѣрятъ въ тѣхъ своя поминъкъ.

Горитѣ. Редовната и рационална експлоатация на еловитѣ и борови гори, които сѫ едно голѣмо национално богатство, ще стане въ, сравнително, по-голѣмъ мащабъ.

Въ района на чепеларското, станимашкото и пашмаклийското лесничейства имаме годишни етати, които възлизатъ на 47,000 куб. метра дървенъ строителемь материалъ. И понеже тия гори се вече редовно експлоатиратъ почти до

всички има сравнително добри горски коларски пжтища, ще може веднага, още съ постройката на желѣзницата, да се създаде необходимия превозъ, който ще засили рентабилностьта на тази желѣзопжтна линия. По дефилето на Чепеларската рѣка годишно ще има желѣзницата да сваля отъ 1,200, до 1,500 вагона строителенъ материалъ и не малко горивенъ. По дефилето на Вжча този материалъ не ще много да надмине по количество, този по Чепеларската рѣка но и доколкото въ първото дефиле, горитѣ сж повече, тѣ, обаче, се намирмтъ твърде далече отъ мѣстата гдето ще мине линията, нѣма до тѣхъ пжтища и ще минатъ много години, до като се прокаратъ такива. Сега строящето се шосе по Вжча, ще е достатъчно да даде животъ на малобройното население на този край и да направъ вжтрешно използуването на горитѣ въ Дьовленъ.

* * *

До тукъ, съ нѣколко бѣгли думи, ние само набелезахме ония въпроси отъ стопанско естество, които налагатъ по скорошното построяване желѣзопжтната централно-Родопска линия и голѣмитѣ предимства, които има дефилето на Чепеларската рѣка предъ това на Вжча при постройката на тази линия. Тия въпроси изискватъ, безпорно едно основно проучване. Това може и трѣбва да стане. Не липсватъ отбрани и систематизирани материали за това. Не бива такива въпроси, които иматъ сждбоносно значение за стопанския напредъкъ на страната ни, да се разрешаватъ съ огледъ на лични интереси. Грешки въ миналото сж правени, които днесъ носятъ тежки последици за стопанството ни. Отъ тѣхъ нека се поучимъ, да не ги повтаряме.

Пловдивъ. **Г. Чичовски.**

Градътъ Ксанти, Скеча или Царево.

Отъ главното въ западнитѣ Родопи било, което дѣли водитѣ между рѣката Места на западъ съ тия на рѣкитѣ Марица на Сѣверъ, р. Арда на Изтокъ и Бѣломорския басейнъ на Югоизтокъ, южната му половина отъ Широколжшкия Карлъкъ къмъ югъ е известна съ името Кушларъ, казва се още и Олуяйла, на което най-високъ връхъ е Ченгене-хисарь, 2170 м., отъ който се пречупва днешната гръцко-българска граница въ Югозападнитѣ Родопи отъ западъ къмъ изтокъ. Последниятъ най-високъ връхъ отъ билото Кушларъ следъ Ченгене-хисарь е Руенъ, по турски именуемъ Чалътъ, който спуща южнитѣ си ребра въ Бѣломорската крайбрѣжна низина между града Скеча и селото — гара Охчиларъ на лѣвия брѣгъ на р. Места, отдето започваше гръцко-българската граница презъ Западнитѣ Родопи на сѣверъ, опредѣлена въ Букурешкия Миренъ договоръ въ 1923 г. следъ балканскитѣ войни.

Градътъ Скеча е разположенъ въ самитѣ полй на Родопитѣ при излаза на Скечанската рѣка, която отъ турци и гърци се именува Чая, въ полето носи българското име Върба, а въ вжтрешностьта на планината се именува по имената на селищата, презъ който минава: Пашевикъ дере, Мустафшовска рѣка и др. Отъ Скеча къмъ югъ, изтокъ и западъ между Родопитѣ и Бѣло Море е простната равнина 68 клм. на длъжъ, 25 клм. срѣдно на ширъ, а дължината на брѣга отъ устието на Марица до устието на Места е 120 клм.[1])

Името Ксанти е въ ново време подновено отъ гърцитѣ и само отъ тѣхъ употрѣбявано, но изключитчлно въ книжнината имъ. Отъ турското име Искидже, или Ескидже, т. е. старь пжть, се е образувало името Искече или само Скече, което е общоупотрѣбително отъ всички народности въ предѣлитѣ на бившата Турция, та и въ официалнитѣ

---

[1]) Проф. А. Иширковъ. — България и Бѣло Море, София, 1924 година.
Ст. Н. Шишковъ. — Изъ Бѣломорската равнина, Пловдивъ 1907 година.
Ст. Н. Шишковъ. — Тракия преди и следъ Европейската война, Пловдивъ, 1922 година.

турски книжа. Това име произлиза отъ старния пжть, който идещъ отъ Цариградъ и Източна Тракия по политѣ на Ропитѣ е минавалъ презъ града и Бѣломорската равнина за Македония и Солунъ. Характерно е, че въ съседнитѣ помашки и български села (Габрово и Еникьой) се е запазило и старото му българско историческо име Цàрево, като главенъ и престоленъ градъ на деспотъ Момчилъ презъ XIV в. Та Скеча е и на главния и голѣмъ презродопски отъ найдребни времена търговски пжть, който е съединявалъ Пловдивъ-Станимака-Маричината долина съ Бѣломорието и пристанището Порто-Лагосъ.

По голитѣ склонове до и надъ самия днесъ градъ има остатъци — развалини на стари укрепления, които свидетелствуватъ, че въ срѣдневѣковието, па и въ по-далечната древность тукъ е имало поселище не безъ значение за времето си и за страната. Крепостьта е била разрушена отъ турцитѣ при тѣхнитѣ завоевания и на Бѣломорието и Родопитѣ, поселището е било унищожено и цѣлата равнина обезлюдена, за което пъкъ свидетелствува френскиятъ рицарь Bertrandon de la Braquier, миналъ презъ тая страна въ началото на XV в.[1])

И обезлюдената Бѣломорска равнина била раздадена отъ турскитѣ султани на заслужили турски пълководци и тѣхнитѣ впоследствие наследници.

Властни беeве, които се настанили по политѣ на Родопитѣ, кждето дошли отъ Мала Азия и други колонисти турци, главно юруци съ своитѣ стада. Тъй се образували и въ тая равнина многобройни чифлици, въ които поради особено благоприятнитѣ климатически и други условия на страната и близотата на Родопскитѣ лѣтни пасбища, сж отхранвали стотици хиляди овци и едъръ добитъкъ.

Скеча тоже станалъ седалище на голѣми и силни турски беeве, притежатели на обширни земи и многобройни стада добитъкъ и овце, ала като економически и пазаренъ центъръ се въздигнало селището близо при Порто-Лагосъ Енидже-Кара-су, презъ което минавалъ новия прѣкъ пжть. По-после следъ окончателното установяването на турското политическо господство въ равнината приидватъ отъ плани-

[1]) Mémoires de l'institut national des sciences et arts, sciences morales et politiques, tome V (Paris), an XII. 1864, p. 469 - 637.

Монастирътъ при Момчиловата Крѣпость при гр. Скеча. Едното отдѣление е Маларична болница.

нитѣ ратаи и овчари по чифлицитѣ, рибари по далянитѣ, работници по солницитѣ и разни занаятчии. Новото селище Енидже, обаче, немогло да се разрастне и напредне единствено поради силно върлующата тукъ малария. Лѣтно време почти човѣкъ не оставалъ въ него и въ полето наоколу му. Когато обаче въ началото на миналия XIX в. общото економическо положение на бѣломорската равнина се много подобрило и издигнало, извънредно много се засилило и скотовъдството и тютюневото производство и търговия, тогава наново се съвзема и издига Скеча за смѣтка на Енидже и става твърде важенъ търговски и пазаренъ центъръ и за равнината, и за широкия обсегъ на Родопитѣ. На това много спомогнали и здравия му климатъ, хубавата му за пиене вода и пжтищата, които се кръстосвали въ него отъ и за равнината, морския брѣгъ и Родопитѣ.

Следъ единъ умишленъ пожарь на Енидже-Карасу [1]) около срѣдата на миналия XIX в., премѣства се и казалийския центъръ и пазарь въ Скеча, дето постепенно идватъ и нѣколко преселенци гърци отъ островитѣ и цинцари отъ Епиръ като дребни бакали; вселенската гръцка патриаршия създава и тукъ седалище на свой гръцки митрополитъ, въ епархията на който се придаватъ епископствата въ Кавала и Правище и голѣма часть отъ Родопитѣ, а въ последствие се открива и гръцко подконсулство. По тоя начинъ и въ Скеча се образува властно гръцко и политическо пропагандно гнѣздо, което съ даденитѣ му права̀, познати похвати и съ помощьта и на турскитѣ власти душѝ и гърцизира и въ тоя край всичко българско.

При всичкия всестраненъ натискъ на властната и безогледна въ срѣдствата си гръцка асимилизаторска дейность, българскиятъ националенъ духъ следъ дълги борби и голѣми материални и човѣшки жертви [2]) се запази, закрепна. Всички видове занаяти въ града бѣха въ ржцетѣ на българи. Българи бѣха и овчаритѣ и скотовъдцитѣ въ полето и рибаритѣ по морския брѣгъ. Едната трета отъ недвижимата собственость (кжщи, дюкяни, магазини, ханища и др.) въ

[1]) Ст. Н. Шишковъ. — Тракия преди и следъ европейската война, Пловдивъ, 1922 г. в. документи № XI—XVII.

[2]) St. N. Chichkoff. — L'Héllenisme dans la péninsule Balkanique etc. Пловдивъ 1919. стр. 63.

града тоже бѣше на българи и постоянно и здраво се увеличаваше. Пазарниятъ езикъ бѣше български, та и най-фанатицитѣ гърци и турци бѣха принудени да се сношаватъ и обясняватъ на български, тъй като цѣлия економическо-търговски и административенъ обсегъ оа Скечанската епархия бѣше български и турски. Отъ 10-тѣ хиляди работници въ тютюневитѣ складове въ града едвали 1/20 бѣха гърци. Всички други бѣха българи, помаци и турци. Българската община, въпреки всѣкакви пречки и преследвания, бѣше си извоювала параклисъ-черква, свещеникъ и основно и класно училище.

За българския ликъ на Скеча и околностьта му и въ по-далечнитѣ времена се знаятъ и други свидетелства. Тъй напр. махалата, дето се е гушелъ стария градъ въ самия излезъ на пролома на р. Чай и турци и гърци именуватъ Самоковъ махала,[3]) дето нѣкога сж работѣли медни и желѣзни руди. Запазени сж още и българскитѣ имена на нѣкои мѣстности: Змийскъ, проломътъ каменистъ отъ надъ самия градъ на вжтре въ планината; селото Сѣниково източно отъ града; р. Върба, Чаятъ, отъ града надоле презъ полето; върхътъ Руенъ надъ града; пасбищата Кокошка, Кукуцкуто и др. изъ полето въ съседство на града. Та изобщо и въ цѣлата Бѣломорска равнина топонимията е само турска и българска и голѣма рѣдкость е да се срѣщне гръцко име, и то по самото крайбрѣжие отъ остатъци и предания на древни поселища.

Въ ребрата на Родопитѣ около града се намиратъ при монастира; УспениеБ огородично, Отдание Богородично и св. Арахангелъ Михаилъ. На времето си тѣ сж построени отъ българи изъ близкитѣ на Скеча села Габрово и Еникьой и редъ години игуменитѣ имъ сж били габровци отъ родоветѣ Бояджиеви и Бичеви. Та единиятъ отъ тѣхъ и самитѣ скечанци гърци именуватъ „Еникьойски Монастиръ“, а на другия, на изтокъ отъ града, гдето родопскитѣ кехаи и овчари сж носили своитѣ ежегодни оброци и правили голѣми праздненства, гърцитѣ и духовенството имъ отъ Скеча казвали: „на па̀ми честу поляна“, — отъ хубавата поляна при монас-

[3]) Ан. Страшимировъ. — Ксанти, въ кн. 9 и 10 отъ „Живописни кжтове на нашата родина“ год. XIV отъ Библиотека за самообразование, София, 1929 г. стр. 239—240.

тира, отъ която се вижда простора на чаровната равнина, въ която сѫ зимували многобройнитѣ стада на родопскитѣ българи — кехаи и турскитѣ земевладѣлци. Преди повече отъ 40 години въ монастира Св. Архангелъ при градежа на нови стаи зидаритѣ намерили плоча съ славянски надписъ, който билъ унищоженъ отъ тогавашния епитропъ на монастира, гъркътъ Костаки Евгенуди. Самия домъ на гръцкия митрополитъ въ Скече е съграденъ съ средства отъ българина Георги отъ с. Търлисъ Неврокопско. Той дарилъ 300 турски лири за монастира, а гръцкия митрополитъ ги употребилъ за митрополията[6]). При всичкитѣ грижи на гърцитѣ презъ 1913 год. при изселването си въ Драмско и Сѣрско да приберагъ всичко и отъ монастиритѣ, презъ 1915 г. се намери забравена и захвърлена въ праховетѣ на единъ жгълъ въ монастира Св. Арахангелъ скжсана стара черковна хоржгва съ славянски надписъ. Има предание, че до преди не много време сж се пазели и черковнитѣ Богуслужебни книги на славянски езикъ въ скеченскитѣ монастири, но били унищожени отъ гърцитѣ и гърцкото духовенство.

Въ навечерието на балканската война споредъ една статистика на гръцката митрополия градътъ Скече е ималъ 14,880 жители, отъ които 8000 ж. турци, 6000 гърци и 880 ж. чужденци. Отъ каква народность сж били последнитѣ, това не е показано[7]). Споредъ професоръ г. Иширковъ, Скеча тогава е ималъ 16 хиляди жители, отъ които 7000 турци (отъ тѣхъ 700 махаджири изъ България), 8000 ж. гърци, 450 българи екзархисти, 60 българи гъркомани, 350 ж. евреи, 100 ж. патриаршисти власи, 50 ж. западноевропейци и 100 ж. разни[8]). По-голѣмата часть отъ гърцитѣ бѣха гърцизирани българи изъ Родопитѣ, Македония и другитѣ краища на Тракия, приидвали презъ разни времена и установявали се въ Скеча. Най-голѣми крепители и силна упора на гърцизма и на властното гръцко духовенство бѣха нѣколкото цинцарски сѣмейства пришелци отъ Епиръ и постепено издигнали се въ последствие материално[9]). Голѣма часть и отъ турцитѣ бѣха окончателно турцизирани българо-мохамедани — помаци изъ Родопитѣ и албанци. Последнитѣ сж наемани отъ беевете за надзиратели и пждари на чифлицитѣ. Та и въ всички тракийски и македонски градове турския и гръцкия народностни елементи сж създадени насилствено по двата пжтища: асимилация чрезъ мохамеданизиране, и гърцизиране на българитѣ чрезъ и отъ гръцкото духовенство, официално признавано и подпомагано отъ турската власть.

Овцевъдството и тютюневото производство, а следъ тѣхъ солницитѣ, риболовството и маслиновитѣ гори правятъ презъ миналия XIX в. отъ бѣломорската равнина и Родопитѣ една цвѣтуща страна, въ която тоже главниятъ, почти единствения работенъ и производителенъ елементъ сж били българитѣ, въпреки безогледното потисничество и всевъзможни пречки отъ турски власти и фанариотското духовенство, бавно но сигурно проявяватъ и духовно-културно надмощие.

Околноститѣ на Скеча съ южнитѣ склонове на Родопитѣ даваха и даватъ най-доброкачествени и ароматенъ тютюнъ който съ имената басма, яка и бохча има всемирна известность.

Въ Скеча се издигатъ голѣми складове за обработване и приготвяне за износъ на тютюна. Откриватъ се и чуждестрани търговски кжщи и консулства на голѣмитѣ европейски държави, и градътъ добива цвѣтуще състояние. Оживлението въ Скеча бѣше голѣмо и постоянно презъ всичкитѣ годишни времена, като стана и голѣмъ вжтрешенъ обмененъ пазаренъ центъръ съ пространенъ обсегъ, главно отъ обширния лабиринтъ на Родопитѣ.

Презъ 1912 и 1913 год. и на Скеча и Бѣломорието блѣсна свѣтлото бждеще на тѣхното географско — природно мѣстонахождение. Съ премахването въ Родопитѣ на неестествената граница, поставена презъ 1878 год. въ Берлинъ, и Скеча бързо закрачи напредъ. Населението му се увеличи отъ прокудени изъ Македония и Източна Тракия българи и закипе животъ съ бързо и свободно разрастващата се материална и духовна култура.

Но уви, това бѣше само за много малко. Презъ 1919

---

6) Ст. Н. Шишковъ — Тракия преди и следъ Европейската война. Пловдивъ, 1922 год. стр. 51—52 (Документи XXII стр. 175.

7) Ст. Н. Шишковъ — Тракия преди и следъ европейската война, стр. 52.

8) Проф. А. Иширковъ — България и Бѣло море, София 1914 г. стр. 21.

9) Вижъ — Тракия преди и следъ европейската война, стр. 50—52.

год. въ Парижъ — Ньой и въ 1920 г. въ Санъ-Ремо жестокосърдечната дипломация наново откѫсна Бѣломорието отъ свободнитѣ български земи, като и тукъ разкѫса една жива часть отъ общото българско тѣло и лиши отъ животъ Родопитѣ и Бѣломорието, които сѫ едно недѣлимо географско, народностно, стопанско-еконмическо и историческо цѣло. По единъ най-несправедливъ егоистиченъ начинъ затвори се за българския народъ и българската държава и единствения свободенъ излазъ на международенъ морски търговски пѫть.

Днесъ Скеча е твърде много уголеменъ отъ малоазийски бежанци гърци. Чифлицитѣ съ своитѣ пасбища сѫ тоже заселени и разработени. Българитѣ отъ цѣлото Бѣломорие сѫ изгонени и дошли въ България. Въ Родопитѣ овцевъдството съвършено замрѣ, защото едно че паша за зимуване въ равнината не остана, или и колкото е още останало, използува се отъ каракачени — гърцизирани власи, и друго — съвсѣмъ неестествената и пакостна граница въ Родопитѣ, откѫсна и остави невъзможно да се използуватъ хубавитѣ и обширни лѣтни пасбища по билата. Скеча съ Бѣломорието днесъ преживѣва голѣма економическа, стопанска и търговска кризи, защото и пазарния му обмененъ обсегъ е откѫснатъ и прегразденъ политически и митно, и работниятъ му и производителенъ елементъ изгоненъ.

Тъй безмилостно и пакостно, глупаво и безчовѣчно постѫпиха победителитѣ свѣтовни разпоредители въ Парижкитѣ договори, като оставиха въ нищо невиновното многохилядно население и отъ двєтѣ страни на сегашната гръцко-българска граница въ Западна Тракия да живѣе и изнемогва въ бедствие, лишение и мѫка.

Какво ще ни донесе близкото или по-далечно бѫдеще и за тоя български край, и това ще наложи естествения ходъ на историята, която за винаги да се спира, неможе ни съ хитрини и лукавства, ни съ доброволни изселвания и преселвания, нито пъкъ съ огънь и мечъ, съ пушка и патрони.

Ст. Н. Шишковъ.

Нѣколко думи за народнитѣ баяния.

Баянията сѫ единъ отъ най-интереснитѣ документи на прастарата народна вѣра. Поезия, слово, заклинание, поставени въ услуга на жизненитѣ човѣшки нужди; думи и формули, чрезъ които се създава новъ редъ въ живота на хората и въ природата и се сбѫдватъ пожеланията за зло или добро, за щастие или нещастие; магически наричания, които иматъ власть надъ злитѣ духове и отстраняватъ всѣка болесть или пакость — ето това сѫ откъмъ цѣль и сѫщина народнитѣ баяния.

Макаръ и тъй обикнати всрѣдъ суевѣрната маса, баянията не могатъ да се нарекатъ притежание на всички. Отдѣлни лица сѫ си присвоили открай време този родъ магическа „литература“ и рецитиратъ малкитѣ съчинения като свое съсловно или частно богатство. Въ това отношение баянията споделятъ сѫдбата на тъй тѣсно свързанитѣ съ тѣхъ магически обреди; тѣ сѫ еднакво монополъ на т. н. баснарки, врачки или магесници.

Тия лица, обикновено отъ женски полъ, се ползуватъ съ славата на оракули и лѣкари, и тамъ, гдѣто не помага молитвата или медицината, тамъ се прибѣгва на помощь до тѣхнитѣ осѫдени отъ християнската черква магии въ думи или дѣйствия.

„Разболѣе ли се нѣкой“, пише свещеникъ Любеновъ, „изведнажъ домашнитѣ ще тичатъ при вражалеца да му гаси вода въ паница или да му бае; изгуби ли нѣкой нѣщо, ще тича къмъ врачката да му каже где и кой го е намерилъ; неможе ли нѣкой да се ожени, тича при врачката да му каже, отъ що му е това препятствие и какъ да постѫпи за сполука“.

Нѣкога, въ по-тъмнитѣ времена, когато суевѣрието се е ширило по-вече отколкото днесъ и когато лѣкари съ научна подготовка е нѣмало, баянията сѫ били въ по-голѣмъ разцвѣтъ. За това свидѣтелствуватъ и стари рѫкописи, каквито напр. словото отъ XVIII вѣкъ, гдѣто се бичуватъ като идолопоклоници всички ония магесници и баснарки, които леютъ олово и които вѣруютъ на басъ, на залагане, чародеяние, които заверуютъ звѣри и гледатъ на звѣзди“.

„Азъ по многу земли ходихъ“, пише въ друго едно слово благочестивъ нѣкой свещеникъ „и не съмъ виделъ толико много магесници, като оу тоя наша земля българска“. И че тия магесници сж практикували сжщитѣ срѣдства, както и днешнитѣ имъ наслѣдници, това ни учатъ запазенитѣ въ стари ржкописи баяния: по стилъ и мисъль тѣ не се различаватъ отъ записанитѣ въ ново време. За уроки напр. се бае въ тѣхъ: „Злыи оураче, да поидешъ въ гороу пустоую, идѣже человѣци не живоутъ, нъ Богъ іединъ призыраіетъ; изди, погана поганце, стоудена стоуденице и уметена сметенице; оуклони се отъ раба божиіа (име рекъ). . .“ Или: „Погана поганице, стоудена стоуденице и сметена сметенице; оуклони се отъ раба божиіа (имъ рекъ) и отиди въ гороу поустоую, гдѣ звоно не звони. . . оу іеленъ рогъ и оу овни рогъ“ и пр.

Баянията дължатъ потеклото си на вѣрата въ таинствената сила на словото. Човѣшката рѣчь, като непосредственъ изразъ на мисъльта и на желанията, образува за първобитния умъ, несвикналъ съ дѣйствителнитѣ отношения между причина и слѣдствие, вече първата стжпка къмъ осжществяването на мисъль и желание.

Молитвитѣ на жрецитѣ се схващатъ тоже не само като позивъ за помощь отъ високитѣ небесни сили, но и като сигурно срѣдство за постигането на цѣльта, като магия, която неминуемо причинява желаното явление. Особено когато тази молитва е облечена въ ритмична форма, когато думитѣ сж подбрани и по смисъль и по тактъ, вѣрата въ тѣхната чудодѣйна сила пораства значително. Отъ тамъ и тенденцията на всички баяния, да се превръщатъ въ стихотворно разчленени формули, които трѣбва да се казватъ всѣкога по сжщия начинъ. Успоредно съ това върви затъмняването на смисъла. умишленото трупане на неясни по значение думи. каквото да се внуши на простолюдието, че значението на формулитѣ е недостжпно за него; само „специялиститѣ“ магесници и баснари могатъ да цѣрятъ или отгатватъ успѣшно, понеже само тѣ умѣятъ да рецитиратъ тайнитѣ думи.

За да разберемъ смисъла на тоя родъ произведения, не трѣбва да забравяме каква идея за свѣта и за болеститѣ лежи въ тѣхната основа. Първобитниятъ човѣкъ — и досущъ като него и съвремениятъ селянинъ въ културнитѣ страни — вижда навредъ въ природата дѣйствието на слѣпи и случайни сили

които не сж никакви естествени закони; тези сили ту пакостятъ на него и на имота му, ту принасятъ полза. Върху тѣхъ човѣкъ може да добие, ако иска и умѣе, такава власть, щото да ги направлява съгласно желанията си, било за собствени изгоди, било за вреда на другитѣ. Това става съ магическитѣ дѣйствия. Тѣ не сж нищо друго, освѣнъ приложение на мисъльта за аналогия между нѣщата или между представитѣ и предметитѣ.

Щомъ се направи нѣщо въ умаленъ видъ, ще настжпи сжщото и въ по-голѣма форма: и така поръсването съ класъ въ кжщи води къмъ плодородие по нивитѣ; щомъ съ символа на единъ предметъ се предприеме нѣкакво дѣйствие, сжщото ще се случи и съ самия предметъ: и така скжсването на писания образъ води къмъ смърть на лицето, а отстранението на нѣкой предметъ отъ болника — премахване на болестьта му; щомъ, най-сетне, намисля нѣкому нѣщо и изговоря пожеланието или клетвата неминуемо тѣ ще се сбжднатъ. — Най-често магиитѣ и баянията служатъ за лѣкуване болни. Тѣ предполагатъ библейското понятие за болеститѣ. споредъ което въ тѣлото на болния е влѣзълъ нѣкой зълъ духъ, който трѣбва да бжде прогоненъ. Това понятие е присжщо на всички първобитни народи, и него ние срѣщаме както у древнитѣ асирийци и индийци, така и у австралийскитѣ диваци, или въ европейското простолюдие.

Чрезъ авторитетното слово на магесника, придружено обикновено съ редъ символически церемонии или дѣйствително лѣкуване, духътъ се отстранява отъ болника и се препраща на друго мѣсто, въ друга кжща или въ пусти мѣста. Нека забележимъ при това, че баянето и магията, макаръ и абсурдно въ очитѣ на просвѣтения човѣкъ, постигатъ неведнажъ цѣльта си като внушаватъ на вѣрващия боленъ новъ родъ чувства и извѣстна духовна бодрость: това особено при разнитѣ видове психически разстройства.

Злиятъ духъ, билъ той дяволъ или самовила, ту се омилостивява отъ магесника, ту заклева. Въ първия случай нему се приписватъ галени имена: епидемическитѣ болести се наричатъ напр. „майчинки, благи и медени“ и тѣмъ се слагатъ медени питки (Сб.Н.У, IV 111); къмъ пануклата (прилепчива болесть) се обръщатъ съ думитѣ „златнице, милице“

и й се оставятъ сапунъ, хума, гребенъ и вода, да се омие и да си иде отъ кжщата (Сб.Н.У. IX, 136); „сестрице добрице, ще ти се помоля . . . да ми олекнешъ, да ми облабнешъ“ говори баячката на невидимия духъ, който причинява възпаление и отокъ на главата. (Сб.Н.У. III 144) Когато не може да се помогне съ добре, или редомъ съ увещанията и молбитѣ, прибѣгва се до заплашване или до заклеване. „Болесту, болесту! ходи си отъ кждѣ що си дошла! овде нѣма мѣсто за тебе, овде иде силенъ ангелъ и страшенъ вълкъ: ангелътъ ще те прѣсече, вълкътъ ще те изяде!“ (Сб.Н.У. II 173) Болестьта се препраща въ друга кжща, въ друго село, въ пусти мѣста, гдѣто хора не живѣятъ, гдѣто птици не пѣятъ и куче не лае; тя се приканва да си иде тамъ откждѣто е дошла, да си иде да се не види. (№ 10). И въ съгласие съ думитѣ, магическитѣ церемонии отстраняватъ символически болестьта, като се „сѣче“ болниятъ, като се съблича ризата му и оставя на полето, като се покачна нишка отъ дрехата му на нѣкое дърво, като се измита мѣстото и т. н.

Въ формално отношение баянията показватъ нѣкои типични черти, свойствени на тоя родъ произведения въ всички страни. Много баяния почватъ съ обращението: „Въ името на Света Божа майка!“ или съ „Излѣлъ е Свети Георги . . .“, при което вѣрата въ християнския светецъ иде на помощь на езическата вѣра въ авторитета на магьосника. Други сж построени въ форма на симуриранъ разговоръ между болния и светеца, при което болниятъ описва признаци и причина на болестьта си, а светецътъ го успокоява, заклевайки болестьта. За отстранение на злия духъ служатъ редъ поетически сравнения, взети отъ живота и природата. и облечени въ еднакви формули.

Така напр. болестьта трѣбва да се пръсне „като прахъ по пжть, като пѣна по вода, като моми отъ хоро“ и т. н.; на болния ще олекне „като агне на зелена трѣва, като пиле подъ майчино крило“ и т. н.; болестьта ще стои въ болния „колко стои слана спроти слънце, колко стои вѣтъръ на ридъ“ и т. н. Изобщо на болния сж свойствени симетричнитѣ конструкции и повторенията на постоянни предлози. Редъ еднакви по синтакиченѣ край и ритмика изречения почватъ съ съюзитѣ ако, както, та, па и пр. Бѣло е млѣкото, небето,

камъкътъ птицата и т. н.; лъвъ е човѣкътъ, гората, дивячътъ и т. н.; чудна е брадвата, колата, поляната и т. н.. На болестьта се молятъ съ лека ржчица, съ блага думица, съ ржженъ класецъ, съ червенъ конецъ и т. н.; тя се препраща по дяволи, по камъне, по звѣздитѣ и пр.

Тези формули се отличаватъ по лица и мѣста, но въпреки това изработили сж се съ течение на времето нѣкои постоянни схеми, които сж се наложили навсѣкждѣ.

Проф. **М. Арнаудовъ.**

Христосъ, лѣкарь и народно лѣчение.

Отъ какъ свѣтъ свѣтува, човѣкътъ е търсилъ винаги облекчение на своитѣ душевни и тѣлесни страдания отъ природнитѣ явления, които сж го окржжавали. Безъ да е ималъ и най-малкитѣ познания отъ медицина, инстинкта на първобитния човѣкъ го е каралъ да използва природнитѣ рѣки и извори за въ полза на своето здраве. Въ последствие се явяватъ по-възприемчиви индивиди, които сж могли да асимилиратъ по-добре случайнитѣ благоприятни и неблагоприятни лѣчебни резултати отъ тая или оная билка, вода, изворъ или религиозна церемония, систематизиратъ ги по своему и започватъ да изпъкватъ между населението като лѣчители.

Въ още по-ново време, асировавилонското, египетското, гръцкото и римскитѣ времена се явяватъ още по-добри народни лѣчители, които сж знаели вече доста добре лѣчебното действие на много трѣви и извори и сж познавали доста добре нѣкои болести.

Въ най-ново време медицинската наука е поставена на съвършено здрави основи и начала почиващи изключително на естественитѣ наблюдения и експерименти. И до днешно време има още значително число народни лѣчители и ще ги има още за дълги години. Нѣкои изъ между тѣхъ сж много по-силни всредъ населението, отколкото и най-добрия медицински професоръ. Тая вѣра и податливость на населението къмъ народнитѣ лѣчители почива изключително на масовото внушение, което се създава всредъ него благода-

рение на факти, че тия народни лѣчители лѣкуватъ по чисто психично въздействие и могатъ да лѣкуватъ само нервнитѣ и хистеричнитѣ индивиди. А тоя фактъ е достатъчно очебиещъ за населението, понеже масовата психика има въ голѣма степень нервенъ и хистериченъ елементъ и понеже сѫществува въ голѣма степень още суевѣрие и мистицизъмъ. Досега, никога не е могълъ да излѣкува народния лѣчитель една пневмония, коременъ и петнисъ тифъ, дизентерия и др. болести. Та и какъ ли ще ги излѣкува, когато тѣ сѫ органическо болни индивиди! Полето на релативно добри лѣчебни резултати има понѣкога народния лѣчитель само между индивиди съ разклатено душевно състояние. Рационалната медицина лѣкува и тѣхъ хиляди пѫти по-добре. По цѣлата земна кора народитѣ преживѣха известно душевно сътресение и тѣлесна дегенерация и затова суевѣрията и мистиката процъвтѣха до известна степень, защото се възприеха както отъ по-примитивнитѣ слоеве, така сѫщо и отъ „пощурѣлата“ отъ знания интелегенция. Въ критиченъ моментъ човѣкъ се държи и за сламка за да се спаси. А последнитѣ две десетилѣтия сѫ достатъчна критичность и за възрастнитѣ и за подрастващитѣ, още повече на Балканитѣ и специално България, кѫдѣто сме напълно разорени и измамени следъ войната. Тия дни на всенародно изпитание за насъ сѫ хиляди пѫти по-тежки, защото нѣмаме предадена расова култура, а тая, която я имаме, тя е набързо възприета и недобре асимилирана. затова у насъ суевѣрието е така още силно, затова у насъ душевното разложение е въ по-ярка форма, затова сѫ тия на никому непотрѣбвали и само на своето особено болезнено състояние (параноично) почиващи секти и сектици. Като се прибави още и особения характеръ на славянина, то лесно ще си обяснимъ, защо на времето богомилството, а днесъ дъновизма и други още секти сѫ се ширили и сега се появяватъ като гѫбитѣ, рушатъ невинната народна душа, създаватъ недовѣрие всредъ населението къмъ рационалната наука и къмъ управляващитѣ крѫгове (откѫдѣто и да идатъ тѣ, освенъ ако не сѫ отъ тяхната среда). И всичко това се търпи и всички тия страдания произлизатъ отъ хора съ разклатено душевно състояние и всичко това може да завладѣе пакъ подобни на тѣхъ, но жалкото е, че покрай сухото гори и суровото. И тѣ отхвърлятъ ра-

ционалната медицинска наука и тѣ се явяватъ по своему народни лѣчители.

До като единъ лѣкарь, възпитанъ отъ рационалната медицина въ духа на разумната и въздържана постѫпка, до като неговия душевенъ мирогледъ и културно ниво не му позволяватъ да си служи съ низши, неподбрани средства единъ шабломенъ народенъ лѣчитель, отъ кѫдѣто и да изхожда той, си служи съ простени и непростени душевни и материални средства. Голѣма доза отъ лѣчебното действие на чистата медицина се дължи и на авторитетностьта на лѣкара. И самата медицина си служи съ внушение, но тя не го прилага сензационо и панаирски всредъ населението, както го прави народния лѣчитель.

Съвсемъ нетрѣбва да се смесва лѣчебната способность на Христа съ тая на лѣкарьтъ или тая на невинния народенъ лѣчитель или пъкъ такъвъ, произхождащъ отъ нѣкое сектанство.

Христосъ е лѣкувалъ не като лѣкарь, а като божествена личность. Лѣкарьтъ е единъ обикновенъ човѣкъ, рѫководещъ се отъ медицинскитѣ познания. Христосъ не е ималъ никакви медицински познания, той не е ималъ нищо специфично лѣкарско, въпреки това, той е направилъ чудеса. Но, напраздно се опитватъ да вмъкнатъ дѣлата на Христа въ сферата на човѣшката деятелность и да ги поставятъ наравно съ лѣкарската деятелность, щомъ като се обгърнатъ дѣлата му като цѣлость. Неговитѣ чудодейни лѣкувания се издигатъ много високо надъ възможното за човѣка. Защото Христосъ не лѣкува само болни, но събужда и мъртви, както е примера съ младежа на Наинъ, билъ на пѫть за погребение, събужда момиченцето на Каира, което било току що починало, и събужда Лазара, който лежалъ 4 дни въ земята като мъртавъ и започналъ да гние; а споредъ преданието душата се върти три дни около трупътъ и следъ това отлетява, та трѣбвало да съедини трупътъ съ душата следъ толкова дълга раздѣла. За цѣлостното схващане на Исуса е отъ голѣмо значение, че въ отдѣлнитѣ случаи той е ималъ твърдата вѣра, че може да помогне, или твърдата увѣреность, че Господь ще помогне. Този вѣрващъ Исусъ, това е историческата основа на всички чудодейни лѣчения, това е сѫщо Христосъ, къмъ когото ние можемъ да имаме известни

отношения, докато безкруполнитѣ самозвани, самохвалящи се чудотворци и народни лѣчители на по-сетнешнитѣ и сегашни времена, ще ни останатъ винаги чужди. Съ това, станалото вече банално схващане, Христосъ като лѣкарь, трѣбва да се изостави, ако неискаме въ всѣко въздѣйствие чрезъ вѣрата да виждаме лѣкарско действие.

Лѣкарьтъ, представительтъ на чистата медицинска наука трѣбва винаги да анализира болеста, тогава да действува, ако иска да е истински лѣкарь, а Христосъ въздѣйствува чрезъ вѣрата.

Послѣдната победа на чистата медицина съ останалитѣ народни лѣчители и самозванци е въ нейна полза, защото населението постепено се култивира и науката става неговъ съветникъ, а не врачката, самозвани светци и светици, жреци, предсказатели, факири и тѣмъ подобни, които забулватъ прдѣйствията си съ религиозни церемонии, та по-лесно да привличатъ и използуватъ за свои лични материални облаги маситѣ.

Д-ръ Ив. Стойковъ.

Родопски рудници.

Богата е китна Родопа. Безцѣнни рудници се криятъ въ недрата й чакайки смѣлия рудокопачъ да отиде въ тъмнитѣ галерии и да копае. Злато, необятни пластове лежатъ необезпокоявани зтъ никого и се оставятъ да бѫдатъ затрупани отъ времето.

Преди 48 години единъ великъ български рудокопачъ е бродилъ съ своя синъ изъ Родопа и е намѣрилъ златоносния пѣсъкъ, когото ние гледаме но го не познаваме Дѣдо Петко Р. Славейковъ, съ своя синъ Пенчо е дошълъ въ Рупчоса за да вкуси отъ сладостьта на Рупската поезия. Позволявамъ си да препиша отъ сп. „Трудъ“ написанитѣ, събрани пѣсни отъ дедо Славейковъ презъ 1880—1882 год. Въ отдѣла „Родопски рудници“ ще се помѣстятъ всички народни умотворения — рожба на родопския духъ. Умоляватъ се нашитѣ сътрудници да бѫдатъ особено внимателни при записване на родопскитѣ умотворения и при това на говоримъ родопски езикъ.

Отъ с. Павелско.

Дѣльо льо я мой синольо . . .
Дѣльо си крати сърмана,
Сърмана отъ дюкянено.
Дѣльо майце му говоре
Малеле ле, мила малеле
Я жда си прода конено
Сърмана да си навърще.
Майка Дѣльо му говоре
Дѣльо льо, я мой синольо
Не си продавай конено
Коню е малка пахана
Пакъ му са млогу жалбине
Ами си продай Радица
Неи е малка жалбана
Пакъ и е много пахана.
Дѣльо майка му послуше
Та стана та я заведе
Радица млада невяста
Низъ райкосконо дюкяне
Че са изрука, извика:
Яла ефтина робине —
Нито е скъпа ефтина
За шинекъ бяли грошуве
За половнице алтъне —

Записана отъ павелски учитель презъ 1882 год.

Отъ с. Хвойна.

Янчице първо любеле
Викни ми Яне та запяй
Призъ сае гора зелена
Отъ адно гарло два гласа
Отъ адни уста две думи.
— Любе Караджа, Караджа,
Какъ да ти викна запяе
Призъ сае гора зелена
Сае е гора айдушка,
Тува е Мерджанъ айдутинъ
Съ триста млади момчета
Той мие парви гальовникъ
Той ме по гласе познава.
— Не бой са, Янке, не бой са
Мене е Мерджанъ побратимъ.
Викнъла Янка запяла
Призъ нае гора зелена
Отъ адно гарло два гласа,
Отъ адни уста две думи
Егу и Мерджанъ излязе
Съ триста млади момчета
Та на Караджа думаше:
Караджа мой побратиме,
Момчета назадъ да стоятъ
Ни съ тебе да са поборимъ
Който ми холанъ надвие
Той ще да вземе Янчица.
Та са са гиди фанали
Та са са борба борили
Два дене до два нъща
Ни единъ не си надвива
Тога Караджа думаше
Я си помогни Янчице
Я мене, я на Мерджана
И Яница са фатила
Та не помогна Караджу
Ами помогна Мерджану,
Та са Караджа фанали
Деветь го въ земе фкарали

* * *

Боленъ Бошку, боленъ лежи
Боленъ лежи три години
Три години и пулвина
Ни оживе, ни умира.
Бошковица млада булка
Та на Бошка отговаря:
Бошко, Бошко, боленъ Бошко,
Ти ми лежишъ три години
Три години и полвина
Ни оживешъ, ни умирашъ;
Стани Бошко изправи са
Я дай изимъ да се жена.
— Бошковице, млада булке
Дѣ да надешъ кайно Бошка
Кайно Бошка левенъ юнакъ?
—Бошко, Бошко, боленъ Бошко,
Нашла сьмъ го и избрала,
Левенъ Петъръ дѣно води
Дѣно води триста момци.
— Бошковице, млада булке
Иди мари калесай го
Калесай го доведи го
Левенъ Петра съ триста момци.
Та отиде калеса го
Калеса го доведе го:
Напълниха Бошковине
Бошковине равни дворе.
Пакъ си Бошко отромоне:
Бошковице млада булке
Иди мари наточи ни
Малка мѣра черно вино
Дѣто сбира триста оки.
Та отиде, та наточи
Малка мѣра триста оки
Триста оки черно вино
Подаде е Левен Петру
Той е пусна презъ момчета
Пакъ си чаша пълна доде.
Боленъ Бошку пакъ си дума
Иди булче напълни ми
Допълни ми малка чаша.
Малка чаша черно вино
Дѣно сбира триста оки —
Пакъ е изпи боленъ Бошку —
Пакъ си Бошку отромоне:
Бошковице млада булке,
Откачи ми мойно сабле
Дѣно седи три години
Три години и половина
Не ковано, не острено.
Стана булче откачи го
Предаде го боленъ Бошку;
Та ми стана боленъ Бошко,
Та погуби триста души
Триста души млади момци
Левенъ Петъръ самъ остана
И той му се милно моли:
– Бошко, Бошко, левенъ Бошко
Не ма Бошко мене сѣчи.
Той м'утсѣче дѣсна ржка
Извади му лѣво око —
Да приказва левенъ Петре
Кой е юнакъ надъ юнака.

Записана отъ Хвойненския учитель презъ 1882 год.

Полезни съвети.

Презъ априлъ започва най-важната и тежка работа за родопеца. Засѣва се лѣтното жито, люцерновото и детелиново сѣме; откриватъ се лозовитѣ кютюци, рѣжатъ се и се засѣватъ нови лозя, следъ което започва копанъ.

Сѣятъ се още картофи, спанакъ, салата, бакла, арпажикъ, чесънъ и др. Добитъка, особено работния е много изнемощѣлъ презъ зимата, та затова трѣбва да се храни добре и постепено да се привиква къмъ по-тежка работа. Особено внимание трѣбва да се обърне върху преминаването отъ суха къмъ зелена трѣва. Не трѣбва да се допуща, особено за овцетѣ, да се изкарватъ на паша преди да се е дигнала росата и сланата.

Препоржчва се още презъ пролѣтьта да става мжтенето на пилета за домашнитѣ птици.

Къмъ края на априлъ, трѣбва да почне напояването на ливадитѣ, обаче трѣбва да се внимава да не се отъпкватъ отъ добитъка.

Овощнитѣ дървета трѣбва да се пръскатъ преди разпжпването и следъ това. Въ сжщото време трѣбва да стане и присаждането.

Бубовъдцитѣ трѣбва да се приготвятъ за предстоящата имъ работа, като помещенията за бубитѣ се дезинфекциратъ.

Презъ месецъ Май работата се увеличава, особено полската. На добитъка трѣбва да се осигури вече достатъчно зелена храна. Овцетѣ се стрижатъ, за кокошкитѣ трѣбва да се осигури просторъ за пасене, за бубаритѣ настжпва усилена работа: хранене на бубитѣ, чистота, смѣна на леглата, провѣтряване подържане необходима температура и пр. Бубитѣ завиватъ къмъ края на месеца.

Пчелитѣ започватъ да се роятъ и се нагласяватъ въ удобни кошери на подходящи мѣста.

Нивитѣ трѣбва да се плевятъ, угаритѣ — преораватъ. Копането и пръскането на лозята е усилено. При копането се почиства ластаря, а плоднитѣ лѣторасли се привързватъ за колчето. Когато лѣтораслитѣ достигнатъ до 20 см., тогава става пръскането съ бордолезовъ растворъ (синь камъкъ и варь), което ги запазва отъ переноспората.

Съвети къмъ скотовъдеца.

При покупка на добитъкъ за работа или за разплодъ искайте съвета на ветеринарния лѣкарь. Когато заболѣе добитъка, не правете нищо, преди да го прегледа лѣкаря.

Добитъка трѣбва да се чисти добре отъ кърлежи и др. инсекти, които пораждатъ редъ болести.

Ако искате добитъка да върши работа, хранете го добре и се отнасяйте съ него, като съ помощникъ въ тежката работа.

Кучетата трѣбва да се връзватъ, защото разпространяватъ много опасни болести, като бѣсъ и др.

Винаги застраховайте работния си добитъкъ, за въ случай на злополука да можете веднага да си набавите другъ по-добъръ. За това поискайте съвети отъ ветеринарния лѣкарь.

При умиране на добитъкъ, преди да се одере и закопа дълбоко — трѣбва да се вика лѣкарь. Той ще каже дали ще трѣбва да се одере — защото има болести, като напр. антраксъ (въгленъ далакъ) когато не се дератъ, но затова държавата плаща отъ стойностьта му.

За да бѫде добитъка винаги здравъ ще трѣбва стопанина да бѫде внимателенъ къмъ здравето му.

Не бива да се оставя уморено животно да пие студена вода; още повече ще трѣбва да се пази — ако е изпотено.

Храната, която се дава на добитъка не трѣбва да е плесенясала, замръзнала и гнила.

Почистването на добитъка, както и на помещенията въ които той живѣе е наложително. Особено внимание трѣбва да се обръща на температурата при която добитъка живѣе.

Колко живѣятъ домашнитѣ животни.

1. Коньтъ живѣе средно отъ 30 до 35 години.
2. Говедата „ „ „ 25 „ 30 „
3. Бивола „ „ „ 20 „ 25 „
4. Овцата „ „ „ 15 „ 18 „
5. Козата „ „ „ 15 „ 20 „
6. Кучето „ „ „ 15 „ 20 „
7. Котката „ „ „ 10 „ 15 „
8. Свинята „ „ „ 10 „ 12 „

Въ следващитѣ книжки, ще продължимъ.

Изъ нашитѣ села.

Приятно ни е да съобщимъ, че кметоветѣ на всички села по Бѣломорския проходъ — Станимака—Чепеларе—Устово, сѫ имали конференция въ с. Чепеларе за да обединятъ усилията си за съвмѣстна работа по прокарване ж. п. линия — единственъ факторъ за съживяване на родопската областъ — по узаконения проектъ за продължение на ж. п. линия отъ Станимака.

По тоя случай сѫ образувани комитети въ всѣко село — които ще работятъ за осѫществяване на това велико дѣло.

* * *

Въ Чепеларе презъ зимата е проявенъ до голема степенъ културенъ животъ. Давани сѫ забави отъ мѣстното будно читалище; мѣстниятъ лѣкарь е държалъ редъ сказки отъ възпитателенъ характеръ.

Сега се възобновява работата по довършващия се водопроводъ.

Въобще отъ всичко личи, че Чепеларе се оформява като красивъ и модеренъ градецъ съ извоювано вече име, като курортъ.

* * *

Въ с. Бачково воглаве съ свещеникъ Губеровъ се е образувалъ комитетъ за подпомагане на беднитѣ отъ селото.

На апела отправенъ до всички бачковци изъ страната, сж се отзовали почти всички съ своитѣ парични помощи, които сж били раздадени на бѣднитѣ.

* * *

Награденъ е дирекрора на Райковската гимназия г. Филиповъ съ орденъ за гражданска заслуга IV-а ст. съ корона.

* * *

Произведени сж въ чинъ протоиреи известнитѣ родопски свещеници: Хр. Мариновъ отъ с. Чепеларе и Димитъръ Мавровъ отъ с. Райково.

* * *

Започнатъ е усилено строежа на шосето Станима-Пашмакли.

* * *

Награденъ е съ парична помощь за проявена дѣйность училищния инспекторъ при Станимашка околия г. Никола Запряновъ.

* * *

Награденъ е съ три хиляди лева, за наученъ трудъ по специалностьта си, нашиятъ добъръ сродопчанинъ г-нъ инженеръ Ангелъ Згуровски.

* * *

Научаваме се че по съветитѣ на чепеларския лесничей, е започнало масово залесяване въ много села. Това е повече отъ похвално, особено за селата отъ Ропката.